

The Comparison of Effectiveness of Family Education with Glasser's Reality Therapy Approach and Ellis's Rational-Emotional-Behavioral Approach on Social Adjustment in Elementary Students by Promoting Family Performance

ARTICLE INFO

Article Type

Analytical Review

Aurhors

Zohre Balagabri¹

Mokhtari Arefi²

Karim Afsharina³

Hasan Amiri³

How to cite this article

Zohre Balagabri, The Comparison of Effectiveness of Family Education with Glasser's Reality Therapy Approach and Ellis's Rational-Emotional-Behavioral Approach on Social Adjustment in Elementary Students by Promoting Family Performance. *Journal of The Ministry of Health and Medical Education*, 2020: 4(1): 35-40

ABSTRACT

The goal of this study was to compare the effectiveness of family education with Glasser's reality therapy approach and Ellis's rational-emotional-behavioral approach on social adjustment in elementary students by promoting family performance. The statistical population consisted of all parents and students of the fifth and sixth grades of the three regions of Kermanshah city, which from, 75 students and their parents were selected based on multistage random sampling method and were randomly assigned to three groups. The first group received the necessary training based on Glasser's reality therapy, and the second group received the necessary training based on Ellis's rational-emotional-behavioral approach as well for two and a half months, and the control group received no intervention during this period. The data were analyzed by one-variable and multi-variable covariance analysis and LSD post hoc test. The results showed that the interventions are effective on family function ($P < 0.01$) and social adjustment of children ($P < 0.01$, $F = 30.14$). However, the mean difference between the first and second groups in the scores of family function and social adjustment of children were not significant.

Keywords: Family Education, Reality Therapy, Rational-Emotional-Behavioral Therapy, Social Adjustment of Children, Family Performance.

¹Ph.D. Student of Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University of Kermanshah, Iran, Kermanshah.

² Assistant Professor of Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University of Kermanshah, Iran, Kermanshah.

³ Assistant Professor of Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University of Kermanshah, Iran, Kermanshah

⁴ Assistant Professor of Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University of Kermanshah, Iran, Kermanshah.

*Correspondence:

Address: Islamic Azad University of Kermanshah, Iran, Kermanshah

Phone:

Email: m.arefi@iauksh.ic.ir

Article History

Received: 2020/07/13

Accepted: 2020/08/11

مقایسه اثربخشی آموزش خانواده با رویکرد واقعیت درمانی گلسر و رویکرد عقلانی-عاطفی-رفتاری الیس بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان دوره ابتدایی به واسطه ارتقای عملکرد خانواده

زهره بالاگیری

دانشجوی دکتری روانشناسی، گروه روان شناسی و مشاوره، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

مختار عارفی*

استادیار گروه روانشناسی و مشاوره، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

کریم افشاری نیا

استادیار گروه روانشناسی و مشاوره، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

حسن امیری

استاد یار گروه روانشناسی و مشاوره، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

چکیده

هدف پژوهش اثربخشی آموزش خانواده با رویکرد واقعیت درمانی گلسر و رویکرد عقلانی-عاطفی-رفتاری الیس بر سازگاری اجتماعی دانش آموزان دوره ابتدایی به واسطه ارتقای عملکرد خانواده بود. جامعه آماری شامل دانش آموزان مقطع ابتدایی پایه پنجم و ششم نواحی سه گانه شهر کرمانشاه بودند که از بین آن‌ها به شیوه نمونه گیری تصادفی مرحله‌ای ۷۵ دانش آموز همراه با اولیا آن‌ها انتخاب و به صورت تصادفی در سه گروه جایگزین گردیدند. گروه اول با روش مبتنی بر واقعیت درمانی گلسر و گروه دوم با روش مبتنی بر رویکرد عقلانی-عاطفی-رفتاری الیس به مدت دو ماه و نیم، آموزش‌های لازم را دریافت نموده و گروه سوم (گروه گواه) در این مدت مداخله‌ای دریافت ننمودند. داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری تحلیل کوواریانس یک و چند متغیری و آزمون تعقیبی LSD مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد مداخلات بر عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان مؤثرند. اما، میانگین تفاوت نمره عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان بین گروه‌های اول و دوم معنادار نیست.

کلیدواژه‌ها: آموزش خانواده، واقعیت درمانی، درمان عقلانی عاطفی رفتاری، سازگاری اجتماعی کودکان، عملکرد خانواده.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۴/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۵/۲۱

*نویسنده مسئول: m.arefi@iauksh.ic.ir

مقدمه

سازگاری اجتماعی^۲ در کودکان به عنوان مهم‌ترین نشانه‌ی سلامت روان آنان، از مباحثی است که در دهه‌های اخیر توجه بسیاری از جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و مربیان را به خود جلب نموده است. سازگاری به همه راهبردهایی گفته می‌شود که فرد برای اداره کردن موقعیت‌های استرس‌زای زندگی به کار می‌برد.^(۱) سازگاری اجتماعی مانند رشد جسمی، عاطفی و عقلی یک کمیت پیوسته است و به تدریج به کمال می‌رسد و در طول زندگی به‌طور طبیعی و در برخورد با تجربه‌ها

حاصل می‌شود.^(۲) خانواده و عملکرد آن به عنوان نخستین نهاد اجتماعی، نقشی اساسی در تحول روان‌شناختی فرزندان به‌ویژه رشد اجتماعی آنان ایفاء می‌کند. امنیت و آرامش روابط سازگاران و صمیمانه در خانواده از سوی والدین به فرزندان منتقل می‌شود، مستحکم بودن این روابط، فضای امنی را در خانواده برای سازگاری کودکان در خانه و بین همسالان فراهم می‌آورد.^(۳) کودکان از طریق کیفیت روابط بین والدین خود و همچنین بازی کردن با خواهران و برادران و سایر کودکان مهارت‌های اجتماعی لازم برای سازگاری بهتر را می‌آموزند.^(۴)

با توجه به اهمیت نقش خانواده در سازگاری کودکان، آموزش خانواده به‌منظور ارتقاء عملکرد و افزایش تعامل و سازگاری کودکان مورد توجه پژوهشگران این حوزه قرار گرفته است و نتایج این پژوهش‌ها نشان می‌دهد دخالت دادن خانواده در برنامه آموزشی، بستر مناسبی برای سازگاری و بهبود عملکرد خانواده فراهم می‌آورد.^{(۵)، (۶)} به نظر می‌رسد که عملکرد خانواده به میزان قابل توجهی متأثر از مسئولیت‌پذیری هر یک از اعضا، به‌ویژه زوجین نسبت به نقش‌ها و کارکردهای مورد انتظار و سازگاری اجتماعی ایشان است.^(۷) بعد تعهد شخصی در مقایسه با سایر ابعاد تعهد زناشویی، با رضایت‌مندی زناشویی^(۸)، همکاری شایسته همسران با یکدیگر در انجام وظایف درون و بیرون از خانه^(۹) و صمیمیت زناشویی^(۱۰) دارای بیشترین همبستگی است.

یکی از رویکردهای معاصر در زمینه آموزش خانواده که تأکید ویژه‌ای بر تعهد و مسئولیت‌پذیری زوجین نسبت به خلق و تداوم روابط همراه با عواطف مثبت دارد دیدگاه واقعیت درمانی^(۱۱) است. در واقعیت درمانی تعلیم و تربیت مجدد و نشان دادن راه‌های صحیح‌تر رفتار به زوجین مورد نظر است تا بدین وسیله بتوانند نیازهایشان را بهتر ارضا کنند و در نتیجه به هویت موفق و شخصیت سالم و سازگار دست یابند و در سایه تأمین دو نیاز اساسی احساس ارزشمندی و نیاز به عشق و محبت بتوانند در سطح وسیع‌تری در چارچوب واقعیات، رفتار مسئولانه‌ای در پیش گیرند که نشانه سازگاری هر چه بیشتر آن‌ها است.^(۱۲)

نظریه عقلانی-عاطفی-رفتاری (RET) الیس^۳ نیز به‌عنوان یکی از رویکردهای معتبر در حوزه مطالعات خانواده و زوج‌درمانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.^(۱۳) بیماری‌ها و اختلال‌های روانی را ناشی از شناخت‌های اشتباه، باورها و عقاید نادرست و نگرش‌های غلط می‌داند. وی تأکید می‌کند که عامل تفکر غیرمنطقی و انعطاف‌ناپذیری تفکر علت اصلی اختلاف‌ها در روابط اجتماعی و به‌خصوص در روابط زوج‌ها است و به تبع آن، روی میزان سازگاری کودکان تأثیر می‌گذارد.^(۱۴)

مرور ادبیات نظری و پیشینه پژوهش در حوزه مطالعات خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان حاکی از اثربخشی هر دو رویکرد در این زمینه می‌باشد. از جمله، اثربخشی رویکرد واقعیت درمانی در کاهش رفتارهای چالش‌انگیز دانش آموزان با اختلال نافرمانی مقابله‌ای و کاهش رفتارهای مختل‌کننده دانش آموزان^(۱۵) مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین اثربخشی آموزش مبتنی بر نظریه عقلانی-عاطفی-رفتاری الیس بر رضایت زناشویی و صمیمیت زوجین^(۱۶)، افزایش سازگاری‌های اجتماعی، عاطفی و آموزشی در دانش آموزان دختر^(۱۷)؛ کاهش مشکلات روان‌شناختی و بهبود علائم سلامت عمومی در دانش آموزان^(۱۸) تأیید شده است. مطالعات بسیاری نیز در خصوص مقایسه اثربخشی‌های این دو رویکرد صورت گرفته است. از جمله^(۱۹) در مقایسه بین مداخله‌های عقلانی-عاطفی-رفتاری و واقعیت درمانی در افزایش سلامت عمومی میان می‌کنند هر دو رویکرد کارآمدند و تفاوتی باهم ندارند. همچنین

3. reality therapy;

4. rational-emotive behavior therapy.

5. Ellis, A.

۱. این مقاله مستخرج از رساله دکتری زهره بالاگیری در دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه می‌باشد.

کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۷۹ به دست آمد. با توجه به اهداف پژوهش، داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری تحلیل کوواریانس چند متغیری^۵، تحلیل کوواریانس تک متغیری^۶ و آزمون تعقیبی LSD مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

در جدول (۱) شاخص‌های آمار توصیفی برای نمونه مورد بررسی بر اساس عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان به تفکیک گروه‌های آزمایش و کنترل در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون ارائه شده است.

جدول ۱: میانگین و انحراف استاندارد عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

متغیر	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
عملکرد خانواده	واقعیت درمانی	۱۱۸/۹۸	۱۷/۳۴	۱۱۰/۳۳	۲۰/۵۱
	عقلانی-عاطفی	۱۱۵/۱۸	۱۹/۲۱	۱۰۳/۸۲	۱۹/۴۴
	کنترل	۱۲۷/۹۵	۱۹/۰۰	۱۲۶/۵۳	۱۷/۱۴
سازگاری اجتماعی	واقعیت درمانی	۳۴/۶۷	۵/۵۱	۴۲/۸۱	۶/۴۱
	عقلانی-عاطفی	۳۷/۶۹	۸/۵۵	۴۳/۲۹	۷/۳۲
	کنترل	۳۲/۵۹	۶/۳۷	۳۴/۲۲	۵/۹۵

آزمون شاپیرو-ویلک نشان داد که توزیع نمرات عملکرد خانواده (آماره=۰/۹۸، درجه آزادی=۷۰، $P>۰/۰۵$) و سازگاری اجتماعی (آماره=۰/۹۴، درجه آزادی=۷۰، $P>۰/۰۵$) خارج از حالت نرمال نیست. تحلیل همبستگی نیز نشان داد که بین نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون عملکرد خانواده ($R=۰/۹۴$ ، $P<۰/۰۱$) و سازگاری اجتماعی ($R=۰/۷۲$ ، $P<۰/۰۱$) همبستگی معنادار وجود دارد. خطوط میزان و جهت شیب رگرسیون نمرات پس‌آزمون و پیش‌آزمون عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی در سه گروه همگون بود. همچنین معلوم شد که بین نمرات پس‌آزمون و همپراش هر دو متغیر رابطه خطی برقرار است. آزمون اثرات بین‌آزمودنی نیز همگنی شیب خطوط رگرسیون نمرات پس‌آزمون و پیش‌آزمون عملکرد خانواده ($F=۴/۰۸$ ، $P>۰/۰۵$) و پس‌آزمون و پیش‌آزمون سازگاری اجتماعی ($F=۱/۵۵$ ، $P>۰/۰۵$) در سه گروه را تأیید کرد. هم‌چنین آزمون ام‌باکس ($F_{6, 110654.42} = ۱/۸۴$ ، $P>۰/۰۵$) همگنی ماتریس کوواریانس نمرات در سه گروه را تأیید کرد.

جدول (۲) نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری نمرات عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی را نشان می‌دهد. اثرات پیلای و ویلکس لامبدا برای متغیر مستقل (گروه) عمل آزمایشی بر متغیرهای وابسته اثر معناداری داشته است.

پژوهشی توسط^(۱۹) انجام شده و به این نتیجه دست یافته که هر دو رویکرد درمانی گلسر و الیس در کاهش تعارض‌های زناشویی مؤثر بوده و روش الیس بر کاهش مؤلفه‌های واکنش هیجانی مؤثرتر بوده است. در واقع، عمده‌ترین وجه اختلاف بین رویکرد واقعیت درمانی و رویکرد الیس در فنون درمان است^(۲۰). با این وجود، پژوهشی مبتنی بر مقایسه اثربخشی این دو رویکرد بر عملکرد خانواده و به تبع آن سازگاری اجتماعی کودکان صورت نگرفته است. لذا، با توجه به خلأ پژوهش در این زمینه و اهمیت چگونگی تأثیرات این دو رویکرد معتبر در این حوزه، پژوهش حاضر، اثربخشی آن‌ها را بر سازگاری اجتماعی کودکان به واسطه تأثیر بر عملکرد خانواده مورد مطالعه و مقایسه قرار داده و در صدد بررسی این مسأله است که آیا بین تأثیرات این دو رویکرد بر سازگاری اجتماعی کودکان به واسطه ارتقای عملکرد خانواده تفاوت وجود دارد؟ در صورت تأیید تفاوت، کدام رویکرد دارای اثربخشی بیشتر می‌باشد؟

روش

پژوهش حاضر، با توجه به اهداف و فرضیه‌های آن، یک پژوهش آزمایشی است. جامعه آماری شامل همه دانش‌آموزان مقطع ابتدایی پایه پنجم و ششم نواحی سه گانه شهر کرمانشاه بودند که از بین آن‌ها به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای برای هر گروه ۲۵ نفر (دانش‌آموز و اولیاء آن‌ها) انتخاب و به صورت تصادفی در سه گروه جایگزین گردیدند. گروه اول با روش مبتنی بر واقعیت درمانی گلسر و گروه دوم با روش مبتنی بر رویکرد عقلانی-عاطفی- رفتاری الیس به مدت دو ماه و نیم، آموزش‌های لازم را دریافت نموده و گروه سوم (گروه گواه) در این مدت مداخله‌ای دریافت نمودند. میانگین و انحراف معیار سن دانش‌آموزان ۱۲/۰۷ و ۰/۶۹ و والدین ۴۰/۶۶ و ۵/۳۷ بود. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش عبارت بودند از:

مقیاس سنجش خانواده (FAD)^(۲۱): که توسط ابداع گردید. این مقیاس، شش بعد از عملکرد خانواده را با هدف بررسی شرایط سلامت کلی یا آسیب‌شناختی خانواده، شامل: حل مسئله، ارتباط، نقش‌ها، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی و کنترل رفتار مورد ارزیابی قرار می‌دهد. مقیاس در طیف لیکرت چهار درجه‌ای از کاملاً موافق (۱) تا کاملاً مخالف (۴) ساخته شده است. نمرات کم‌تر نشانه عملکرد سالم‌تر است. این مقیاس با ضرایب آلفای خرده مقیاس‌های خود از ۰/۷۲ تا ۰/۹۲ از همسانی درونی نسبتاً خوبی برخوردار است. در این پژوهش نیز به منظور بررسی پایایی مقیاس از روش همسانی درونی^۲ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۳ و برای خرده مقیاس‌ها به طور میانگین ۰/۸۱ به دست آمد.

ب) مقیاس سازگاری اجتماعی کودکان (AISS)^۳: این مقیاس در سال ۱۹۹۳ توسط سینها و سینگ^۴ به منظور تعیین سازگاری اجتماعی، هیجانی و تحصیلی دانش‌آموزان ساخته شده است. پرسشنامه ۵۵ گویه دارد و نمره گذاری آن به صورت صفر و یک می‌باشد. سازندگان آزمون ضریب پایایی این آزمون را با روش‌های دو نیمه کردن، بازآزمایی و کودر ریچاردسون به ترتیب ۰/۹۵ و ۰/۹۳ و ۰/۹۴ به دست آورده‌اند. همچنین روایی محتوایی این آزمون را ۲۰ نفر از متخصصان روانشناسی تأیید کرده‌اند. در پژوهش^(۲۲) پایایی خرده مقیاس سازگاری اجتماعی با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۵ گزارش شده است. در پژوهش حاضر نیز پایایی مقیاس به روش همسانی درونی مورد بررسی قرار گرفت و ضریب آلفای

1. Family Assessment Device
2. internal consistency
3. Adjustment Inventory for School Students (AISS)
4. Sinha and Singh

5. Multivariate Analysis of Covariance (MANCOVA)
6. Analysis of Covariance (ANCOVA)

جدول ۲: نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری نمرات عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی

اثر	ارزش	F	df مفروض	df خطا	P	اندازه اثر
گروه (متغیر مستقل)	۰/۴۸	۱۰/۳۴	۴	۱۳۰	$P < ۰/۰۱$	۰/۲۴
ویلیکس لامبدا	۰/۵۶	۱۰/۹۵	۴	۱۲۸	$P < ۰/۰۱$	۰/۲۶
تی هاتلینگ	۰/۷۳	۱۱/۵۵	۴	۱۲۶	$P < ۰/۰۱$	۰/۲۷
بزرگترین ریشه روی	۰/۶۲	۲۰/۲۷	۲	۶۵	$P < ۰/۰۱$	۰/۳۸

به منظور بررسی تک متغیره اثر عمل آزمایشی، تحلیل کوواریانس تک متغیری اثرات بین آزمودنی به کار رفت (جدول ۳). نتایج نشان می‌دهد که مقادیر F برای اثر متغیر مستقل (گروه) بر عملکرد خانواده

به منظور بررسی تک متغیره اثر عمل آزمایشی، تحلیل کوواریانس تک متغیری اثرات بین آزمودنی به کار رفت (جدول ۳). نتایج نشان می‌دهد که مقادیر F برای اثر متغیر مستقل (گروه) بر عملکرد خانواده

جدول ۳: نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری نمرات عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان

منبع اثر	وابسته	SS	df	MS	F	P	اندازه اثر
گروه	عملکرد خانواده	۱۱۹۵/۸۵	۲	۵۹۷/۹۲	۱۶/۷۰	۰/۰۰۱	۰/۳۴
	سازگاری اجتماعی کودکان	۵۹۳/۵۶	۲	۲۹۶/۷۸	۱۴/۳۰	۰/۰۰۱	۰/۳۱
خطا	عملکرد خانواده	۲۳۲۶/۹۴	۶۵	۳۵/۸۰			
	سازگاری اجتماعی کودکان	۱۳۴۸/۷۵	۶۵	۲۰/۷۵			
کل	عملکرد خانواده	۳۰۷۴۴/۰۲	۶۹				
	سازگاری اجتماعی کودکان	۴۱۰۷/۳۱	۶۹				

تفاوت نمره عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان بین گروه‌های اول و دوم معنادار نیست. در نتیجه، می‌توان گفت آموزش خانواده مبتنی بر واقعیت درمانی و درمان عقلانی عاطفی رفتاری بر عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان مؤثر بوده اما بین اثربخشی آن‌ها تفاوت معنادار وجود ندارد.

بر اساس یافته‌های حاصل از آزمون تعقیبی LSD در جدول (۴)، میانگین تفاوت نمره عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان بین گروه اول آزمایش (واقعیت درمانی) و گروه کنترل معنادار است. همچنین، میانگین تفاوت نمره عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان بین گروه دوم آزمایش و گروه کنترل معنادار است. اما، میانگین

جدول ۷: نتایج آزمون LSD برای مقایسه اثربخشی گروه‌های آزمایش و گواه بر عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان

گروه‌های مرجع	MD	SE	P
گروه اول آزمایش (واقعیت درمانی) - گروه کنترل	-۷/۳۵	۱/۷۸	$P < ۰/۰۱$
گروه دوم آزمایش (عقلانی عاطفی رفتاری) - گروه کنترل	-۱۰/۳۸	۱/۸۵	$P < ۰/۰۱$
گروه اول (واقعیت درمانی) - گروه دوم (عقلانی عاطفی رفتاری)	۳/۰۴	۱/۷۸	$P = ۰/۰۹$
گروه اول آزمایش (واقعیت درمانی) - گروه کنترل	۷/۰۱	۱/۳۶	$P < ۰/۰۱$
گروه دوم آزمایش (عقلانی عاطفی رفتاری) - گروه کنترل	۵/۴۵	۱/۴۱	$P < ۰/۰۱$
گروه اول (واقعیت درمانی) - گروه دوم (عقلانی عاطفی رفتاری)	۱/۵۶	۱/۳۶	$P = ۰/۲۵$

تبیین نمود که در فرایند آموزش خانواده مبتنی بر این رویکرد، تغییر و اصلاح باورهای غیرمنطقی زمینه را برای بروز هیجانات مثبت و رفتارهای سازگارانه در تعامل زوجین فراهم نموده و این تغییر موجب ارتقای عملکرد خانواده می‌شود. این یافته با مبانی نظری رویکرد عقلانی-عاطفی-رفتاری^(۱۳) و نتایج پژوهش‌های^{(۲۴)،(۱۶)} همسویی دارد.

سومین یافته پژوهش حاکی از افزایش سازگاری اجتماعی فرزندان خانواده‌هایی است که عملکرد آن‌ها تحت تأثیر شرکت در آموزش‌های واقعیت درمانی گلسر و عقلانی-عاطفی-رفتاری الیس بهبود یافته است. این یافته نشان می‌دهد برنامه‌های آموزش خانواده مبتنی بر واقعیت درمانی و عقلانی-عاطفی-رفتاری، نه تنها به صورت مستقیم موجب بهبود عملکرد خانواده می‌شود بلکه به صورت غیرمستقیم، افزایش سازگاری اجتماعی فرزندان را نیز در پی دارد^(۷). نتایج حاصله در این زمینه، همسو با پژوهش‌های^{(۳)،(۴)،(۲۵)،(۲۶)} است.

آخرین یافته پژوهش نشان می‌دهد هر چند تفاوت‌هایی در اندازه اثر آموزش‌های مبتنی بر رویکردهای واقعیت درمانی و عقلانی-عاطفی-

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، مقایسه نقش و اثربخشی آموزش خانواده مبتنی بر سبک زندگی اسلامی به واسطه ارتقای عملکرد و سلامت معنوی خانواده در دو رویکرد واقعیت درمانی گلسر و رویکرد عقلانی-عاطفی-رفتاری الیس بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دوره ابتدایی را مورد بررسی قرار داد. اولین نتیجه‌ی حاصله از پژوهش حاکی از تأثیر مثبت آموزش خانواده با رویکرد واقعیت درمانی گلسر بر عملکرد خانواده است. به نظر می‌رسد هم‌چنان‌که^(۱۱) تأکید نموده، آموزش خانواده بر مبنای این رویکرد، زمینه را برای افزایش تعهد و مسئولیت‌پذیری زوجین نسبت به خلق و تداوم روابط همراه با عواطف مثبت فراهم نموده و موجب تأمین دو نیاز اساسی احساس ارزشمندی و عشق و محبت در آنان می‌گردد و به تبع آن رفتارهای مسئولانه افزایش یافته و عملکردهای منفی کاهش می‌یابند. این یافته، همسو با نتایج پژوهش‌های^{(۶)،(۷)،(۸)،(۹)،(۲۳)،(۱۰)} است.

اثربخشی آموزش خانواده با رویکرد عقلانی-عاطفی-رفتاری الیس نیز بر عملکرد خانواده مورد تأیید قرار گرفت. می‌توان این یافته را این گونه

- 3-Arefi M, Mohsenzadeh, F. Predicting marital satisfaction based on relationship and sexual intimacy. *Journal of Family Counseling and Psychotherapy*, 2012;1(4). Special Issue on Family and Divorce,.
- 4-Yarahmadi Khorasani, M. Self-control in the family, Payam-e-Moshava quarterly, social deputy of Khorasan Razavi police force, 2015;3 (4).
- 5- Rajabi Gh, Karjouksmaei, S. The effectiveness of group counseling with rational, emotional and behavioral methods on general health components in male students. *Journal of School Psychology*, 2012, 1 (2), 76-59.
- 6-Gorman-Smith D, Tolan PH, Henry DB, et al. Patterns of family Functioning and adolescent outcomes among urban African American Mexican American families. *Journal of Family Psychology*, 2000, 14, 436- 457.
- 7-Laursen B, Mooney, S. Relationship network quality: Adolescent adjustment and perceptions of relationships with parents and friends. *American Journal of Orthopsychiatry*, 2008;78(1).47-53.
- 8-Mark PK, Herbenick D, Fortenberry D, et al. Psychometric Comparison of Three Scales and a Single-Item Measure to Assess Sexual Satisfaction. *The Journal of Sex Research*, 2014;51:159-169.
- 9-Tang CY, Curran, MA. Marital Commitment and Perceptions of Fairness in Household Chores. *Journal of Family Issues*. 2013, 34 (12), 13- 43.
- 10-Goldberg, H. Relationship Insights for Men and the Women in Their Lives. *Handbook of Overcoming Fears of Intimacy and Commitment*, 2016, 50- 53.
- 11-Glasser W, Glasser C. *Eight lesson for happier marriage*. New York: Harper Collins, 2007.
- 12- Shafi'abadi A, Naseri Gh. Theories of counseling and psychotherapy. Tehran: University Publishing Center. Twenty-fourth edition. 2018.
- 13-Ellis, A. *Rational-Emotive Couples Therapy*. New York: Pargman Press, 1989.
- 14-Ellis A, Dryden W. *The practice of rational-emotive behavior therapy*. New York: Springer Publishing Company, 1997.
- 15-Palmermason C, Duba, JD. Using Reality Therapy in Schools: Its 6-Potential Impact on

رفتاری بر متغیرهای عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان مشاهده می‌شود، اما این تفاوت‌ها معنی‌دار نبوده و در این راستا، شواهدی مبنی بر ارجحیت هر یک از این دو رویکرد یافته نشد. بنابراین، می‌توان آن را این گونه تبیین نمود که اهداف مشترک هر دو رویکرد افزایش تعهد و مسئولیت‌پذیری زوجین نسبت به خلق و تداوم روابط همراه با عواطف مثبت، کاهش تعارض‌های زناشویی و بهبود عملکرد خانواده به واسطه مداخلات شناختی، رفتاری، هیجانی، به‌ویژه اصلاح باورهای ناکارآمد و ایجاد ساختارهای شناختی انطباقی و سازگارانه است و تفاوت‌های آن‌ها بیشتر در شیوه مداخلات و تحقق این اهداف است.^(۱۸)

نیز در مطالعه اثربخشی این دو رویکرد بر افزایش سلامت عمومی بیان نموده‌اند که هر دو رویکرد کارآمدند و تفاوتی باهم ندارند. همچنین^(۱۹) مؤثر بودن هر دو رویکرد درمانی در کاهش تعارض‌های زناشویی را مورد تأیید قرار داده‌اند. پژوهش^(۲۰) نیز نشان داده که بین درمان‌های CBT و واقعیت درمانی تفاوت معناداری وجود ندارد و هر دو رویکرد بر کاهش تعارضات زناشویی مؤثرند. این یافته پژوهش، با نتایج پژوهش‌های فوق همسو است.

این پژوهش با محدودیت‌هایی مواجه بود از جمله این که جامعه آماری پژوهش محدود به اولیا و دانش‌آموزان مقطع ابتدایی پایه پنجم و ششم نواحی سه گانه شهر کرمانشاه بود بنابراین نمی‌توانیم با قطعیت ادعا کنیم که یافته‌های ما قابل تعمیم به سایر جمعیت‌ها با زمینه‌های فرهنگی گوناگون است. یافته‌های پژوهش بر اساس اطلاعات گزارش شده توسط خود دانش‌آموز و اولیا به دست آمده و نیاز محقق به سایر منابع اطلاعاتی را برآورده نمی‌کند.

با توجه به محدودیت‌های پژوهش، توجه سایر پژوهشگران به موارد زیر جلب می‌گردد. یافته‌های حاصل از خودگزارشی طبیعتاً مقطعی است. از این رو، پژوهش‌های طولی و همچنین اتکا به اطلاعات چندگانه که فرایند عملکرد خانواده و سازگاری اجتماعی کودکان را از چشم‌اندازی پویاتر مورد مطالعه قرار دهد می‌تواند مفید واقع شود. انجام پژوهش‌های دیگر به خصوص در سایر پایه‌های تحصیلی پیشنهاد می‌شود. همچنین، سایر متغیرهای مرتبط با عملکرد خانواده مورد بررسی قرار گیرند.

با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر پیشنهاد می‌گردد استفاده از این رویکردها در برنامه‌های آموزش خانواده مورد توجه قرار گیرد. به مسئولان نظام آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود تا ترتیبی اتخاذ نمایند که دوره‌های آموزشی جهت آشنایی مدرسان آموزش خانواده با رویکردهای واقعیت درمانی و عقلانی-عاطفی- رفتاری برگزار گردد.

تقدیر و تشکر: این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری زهره بالاگیری در گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه است. لذا، از کلیه مسئولین و کارکنان دانشگاه هم‌چنین، از مدیران و کارکنان اداره کل آموزش و پرورش کرمانشاه، نواحی سه گانه و مدارس میزبان که نهایت همکاری را در این زمینه با ما داشتند، نهایت تقدیر و امتنان را داریم.

References

- 1-Sadock BG, Sadock, VA. Comprehensive textbook of psychiatry. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins, 2007.
- 2- Atkinson RL, Atkinson RS, Hilgard, ER. Background of Psychology, translated by Mohammad Naghi Barahani et al. (2004). Volume II. Tehran: Roshd Publications, 12th edition, 2002.

- 26-Marchan, GJ, Paulson SE, Rothlisberg, AB. Relations of middle school students perceptions of family and school contexts with academic achievement. *Psychology in School*. 2001;3, 8 (6).
- 27- Abedini E, Ghanbari HashemAbadi B, Talebian-Sharif, J. Effectiveness of Group Therapy Based on Hope Approach on Hope and Depression in Women with Multiple Sclerosis. *Journal of Clinical Psychology*, 2016; 8(2): 1-11. doi: 10.22075/jcp.2017.2231
- the Effectiveness of the ASCA National Model. *International Journal of Reality Therapy*, 2009, 29 (2), 5-12.
- 16-BabapourKheiroddin J, Poursharifi H, Hashemi T, et al. The relationship of meta-cognition and mindfulness components with obsessive beliefs in students. *Journal of school psychology*, 2013, 1(4), 23-38. (Persian).
- 17- Ala F, Ala Sh, Davarzani, E. Effectiveness of Ellis's Behavioral Rational Emotional Rational Theory Training on Adaptation of High School Girl Students, Published by: Annual Conference on New Research Approaches in the Humanities, 2015.
- 18-Ahadi H, Yousefi Loya M, Salehi M, et al. Comparing the effectiveness of group emotional behavioral intervention with group reality therapy in increasing the general health of female students. *Journal of Psychological Research*, Summer, 2009, 1 (2), 15-1.
- 19-Farahbakhsh K, Ghanbari Hashemabadi, BA. Evaluation of the effectiveness of Glaser couple therapy on reducing stress and increasing intimate relationship after the impact of the perception of infidelity on the spouse. *Journal of Educational and Psychological Studies*, 2006, 7 (2), 190-173.
- 20- Firoozbakht M. Ellis: Fifty Years of Rational-Emotional Behavior Therapy (REBT), Tehran: Danjeh Publishing, 2003.
- 21-Epstein NB, Baldwin LM, Bishop, DS. The McMaster Family Assessment Device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 1983; 9, 171-180.
- 22- Khankhanizadeh H, Bagheri, S. The effectiveness of verbal self-learning on improving students' social adjustment to learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 2012; 2(1). 52-43.
- 23-Karraker A, Latham K. In Sickness and in Health? Physical Illness as a Risk Factor for Marital Dissolution in Later Life. *Journal of Health and Social Behavior*, 2015, 56: 420-435.
- 24- Fincham FD, Beach SRH, Davila, J. Forgiveness and conflict resolution in marriage. *Journal of Family Psychology*, 2004. 18(1): 72-81.
- 25-Steinberg, S. *parent-adolescent relation intro expect presidential address at the society for research on adolescent science*. Chicago, IL, 2000.